

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Аналізуються підходи до соціально-педагогічної практики. Соціально-педагогічна практика розглядається як фактор формування професійного саморозвитку майбутніх соціальних педагогів. Виділяються складові даного виду роботи. Описуються умови, що сприяють його ефективності.

Ключові слова: соціально-педагогічна практика, професійний саморозвиток, професійна підготовка соціальних педагогів.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Мета вищої освіти полягає у формуванні у майбутнього фахівця особистісних якостей, спрямованих на забезпечення високого рівня досягнень у подальшій професійній діяльності. Практика свідчить, що для того, щоб відповідати рівню сучасних вимог, соціальному педагогу необхідно не тільки успішно займатися в системі спеціально організованої підготовки, а й весь час працювати над собою, професійно саморозвиватися та самовдосконалюватися. Тобто, процес підготовки майбутнього соціального педагога вимагає наявності певних факторів, що сприяли б його професійному саморозвитку. Особлива роль при цьому належить педагогічній практиці, як важливому елементу системи професійної підготовки соціального педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі професійної підготовки майбутнього соціального педагога присвячено праці за такими напрямками: теорія соціальної педагогіки (М. Галагузова, І. Зверева, А. Капська, І. Липський, А. Мудрик, А. Рижанова, Л. Стефан та ін.); управління якістю соціальної освіти (М. Євтух); педагогічний, психологічний та управлінський аспекти професійної підготовки соціального педагога (Л. Міщик); професійна підготовка соціальних педагогів в умовах неперервної освіти (В. Поліщук); дидактичні основи підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності (С. Харченко).

Професійний розвиток і саморозвиток особистості є об'єктом дослідження багатьох психологів та педагогів (К. Абульханова-Славська, Г. Балл, Л. Виготський, Л. Митіна, С. Рубінштейн, Б. Федоришин). Дослідження окремих аспектів професійного саморозвитку та шляхів його формування знайшло відображення в працях вчених у контексті готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку (М. Костенко, Т. Тихонова, Т. Степанова, Т. Стрільєвич, П. Харченко), самоосвіти (Ю. Калугін, О. Малихін, І. Наумченко), самовиховання (С. Єлканов, О. Кучерявий, Л. Рувінський), самоактуалізації та самореалізації (Є. Бакшеева, Г. Балл, Ю. Долінська, В. Калошин, М. Лазарев, Н. Сегеда), розвитку майбутнього вчителя як суб'єкта професійної діяльності і розвитку (Г. Аксьонова, О. Пехота) та ін.

Питання змісту і організації педагогічної практики студентів педагогічного ВНЗ присвячені праці О. Абдулліної, Л. Булатової, К. Дурай-Новакової, Н. Загрязкіної, Н. Кичук, Г. Коджапірової, В. Розова, О. Щербакова та інших.

У сучасних умовах виникає нагальна потреба приділяти увагу практичній підготовці майбутніх фахівців до професійної діяльності. Важливу роль у процесі професійно-педагогічної підготовки належить педагогічній практиці, яка виступає органічною частиною навчально-виховного процесу, забезпечує поєднання теоретичної підготовки, психологічної готовності з майбутньою професійною діяльністю.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Отже, враховуючи актуальність проблеми та її недостатню розробленість, метою нашого дослідження є формування професійного саморозвитку майбутніх соціальних педагогів у процесі педагогічної практики.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Визначення шляхів формування готовності до професійного саморозвитку потребує усвідомлення її сутності. Теоретичний аналіз наукової літератури дає змогу визначити поняття "професійний саморозвиток".

Саморозвиток розглядають як прагнення людини змінити себе і оволодіти засобами такої зміни; особливий процес, що йде за іншими "самопроцесами" і опирається на них. Саморозвиток – це процес самостійної, цілісної, ціннісно-орієнтованої діяльності особистості з безперервної зміни самого себе як збагачення індивідуального досвіду і духовно-моральних сил відповідно до внутрішнього образу "Я" і актуальних соціальних очікувань.

Професійний саморозвиток визначається як процес оволодіння новими професійно-важливими знаннями, уміннями та навичками. Витоком його є потреба у професійному самовдосконаленні, творчій самореалізації, досягненні професіоналізму, а підґрунтям здійснення – спрямованість на відкриття нових шляхів самоактуалізації [4, с. 105].

Основна ідея проблеми професійного саморозвитку – це ідея детермінації розвитку особистості діяльністю, тому людина в більшості досліджень вивчається з позицій її відповідності професії і успішності діяльності в ній. Професійний саморозвиток можливий лише в результаті єдності особистісного розвитку

та розвитку професіоналізму.

Змістовними характеристиками професійного саморозвитку є: професійна самосвідомість, визнання себе як професіонала; постійне самовизначення; саморозвиток професійних здібностей; самопроекування, побудова власної стратегії професійного зростання, своєї професійної діяльності та її реалізації тощо.

Аналіз різних концепцій професійного саморозвитку дозволяє виділити два підходи до визначення його сутності. Перший підхід пов'язаний з розвитком і саморозвитком особистості, другий розглядає особистість в системі професійної діяльності. Спільним чинником цих підходів є положення про взаємний вплив індивідуальних особливостей рис людини і соціокультурного середовища, про залежність особистісного розвитку та професійного становлення.

Під професійним саморозвитком варто розуміти багатокомпонентний особистісно і професійно значущий процес діяльності людини, що сприяє формуванню індивідуального стилю професійної діяльності та допомагає усвідомленню передового досвіду і власної самостійної діяльності та виступає засобом самопізнання і самовдосконалення.

Професійний саморозвиток майбутніх соціальних педагогів здійснюється в три етапи: перший – орієнтовний – полягає у формуванні в студентів професійних намірів, системи знань про саморозвиток особистості та її професійно-педагогічної спрямованості, другий – виконавчий (безпосередня професійна підготовка). Його мета полягає в надбанні студентами нового способу дії; третій етап – контрольнокоректувальний – передбачає засвоєння і закріплення на практиці нових способів дії студентів.

На основі вивчення літератури, присвяченої проблемі професійного саморозвитку, нами визначено наступні положення, що є важливими для нашого дослідження: професійний саморозвиток соціального педагога триває протягом усього життя; будь-яка професійна діяльність має власну специфіку, що вимагає певні низки професійно важливих якостей; для професійного саморозвитку необхідне особистісне прийняття сфери майбутньої професійної діяльності; процесом професійного саморозвитку можна керувати як із зовні, так і за допомогою саморозвитку студента.

Для ефективної підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійного саморозвитку необхідно створення певних умов, серед яких можна виділити як зовнішні (все, що пов'язано з освітнім процесом у вузі), так і внутрішні умови (все, що пов'язано з характеристикою особистості самого студента).

Аналіз різних джерел літератури, присвячених підготовці до професійного саморозвитку фахівця, дозволяє нам до зовнішніх умов даного процесу віднести наступні: освітнє середовище, успішну адаптацію студентів у вузі, самостійну роботу студента, соціально-педагогічну практику.

Соціально-педагогічна практика для майбутніх соціальних педагогів виступає важливим компонентом їх професійної підготовки і становлення фахівця. Тільки на цьому етапі навчання вони зможуть виступити в активній ролі по відношенню до своїх клієнтів, тільки тут зможуть реально виявити всі свої переваги та недоліки, а також здібності до соціально-педагогічної діяльності. Практика виступає як зв'язуюча ланка між теоретичним навчанням майбутніх соціальних педагогів та їх самостійною роботою. "Це процес оволодіння різноманітними видами професійної діяльності, в якому спеціально створюються умови для самопізнання, самовизначення студента в різних професійних ролях" і формується потреба у професійному саморозвитку. На думку Ю. Галагузової, Г. Сорвачової, Г. Штинової, підготовка студентів до соціально-педагогічної практики повинна проводитися у таких напрямках:

- професійне навчання, що реалізується через теоретичні й практичні курси;
- професійний розвиток особистості, що виступає як спеціально організований і контрольований процес залучення студент до професійної діяльності соціального педагога і формування в нього професійно важливих якостей особистості.

Професійне навчання включає в себе формування в студентів системи знань про особливості професії соціального педагога, засвоєння теорії та історії соціальної педагогіки, знайомство з методиками і технологіями соціально-педагогічної діяльності, методологією та методами наукового пізнання. Така підготовка здійснюється на лекційних та семінарських заняттях з теоретичних дисциплін. Проте, як відомо, для професійного становлення недостатньо одних знань, обов'язковою має бути наявність певних професійних умінь, навичок і ціннісного ставлення до результатів своєї діяльності, котрі не можуть бути набуті лише за рахунок теоретичного навчання студента. Тобто, основна роль тут належить саме педагогічній практиці як важливій частині навчально-виховного процесу, в ході якої проходить безпосереднє поєднання і реалізація теоретичних знань, що отримують студенти на заняттях з їх практичною діяльністю на місці соціального педагога. Це дає можливість, з одного боку, закріпити і поглибити знання теорії, а з іншого, набути вміння та навички, потрібні для майбутньої професійної діяльності.

Метою соціально-педагогічної практики є формування професійних умінь та особистісних якостей майбутнього фахівця, оволодіння на їх основі всіма видами професійної діяльності майбутнього соціального педагога.

Відповідно до даної мети, до основних завдань соціально-педагогічної практики відносяться:

- 1) поглиблення та вдосконалення теоретичних знань, встановлення їх зв'язку з практичною діяльністю;

- 2) розвиток особистісних якостей, необхідних соціальному педагогу в його подальшій професійній діяльності;
- 3) формування професійних умінь і навичок;
- 4) знайомство з основними типами та видами закладів, у яких надається соціально-педагогічна допомога дітям;
- 5) оволодіння сучасними соціально-педагогічними технологіями колективної, групової, індивідуальної роботи з різними категоріями дітей;
- 6) створення умов для розвитку здібностей і самореалізації майбутнього фахівця з метою формування його власного стилю діяльності;
- 7) формування творчого та дослідницького підходів до професійної діяльності;
- 8) розвиток навичок професійної рефлексії.

Підготовка та реалізація соціально-педагогічної практики вимагають дотримання наступних принципів:

– зворотний зв'язок теоретичного навчання і практики – застосування на практиці теоретичних знань, набутих при вивченні різних навчальних курсів та закріплення емпіричних знань, отриманих на практиці при вивченні теоретичних дисциплін;

– послідовність – поетапне освоєння комплексу професійних умінь та навичок, оволодіння професійними функціями;

– наступність – взаємозв'язок всіх видів практики, освоєння нового здійснюється на основі досвіду, набутого в процесі попередніх етапів практичної підготовки;

– динамічність – збільшення обсягу та ускладнення змісту діяльності в процесі проходження різних видів практики;

– поліфункціональність – одночасне виконання різних професійних функцій та оволодіння різними професійними ролями: консультанта, вихователя, захисника, організатора діяльності, посередника;

– перспективність – знайомство із сферами соціально-педагогічної діяльності із врахуванням їх перспективного розвитку. При виборі бази практики слід обирати заклади різного типу і виду різних організаційно-правових форм та різної відомчої приналежності: освіти, соціального захисту, охорони здоров'я тощо. При чому, це можуть бути установи, де посада соціального педагога в даний час ще не введена, але в них ведеться та чи інша робота з дітьми, яким потрібна допомога у соціальному вихованні та освіті;

– свобода вибору – наявність у програмі практики як обов'язкових завдань, так і завдань на вибір, пов'язаних із виконанням курсових та випускних робіт, а також можливість самостійно обирати місце проходження практики;

– співпраця – створення умов практики, при яких стосунки між практикантом та керівником практики будуть на пріоритеті партнерства, студент виступає як самостійний суб'єкт професійної діяльності [2].

Загальні цілі практики:

– ознайомлення з різними типами і видами установ і служб соціально-педагогічної допомоги дітям;

– ознайомлення з основними категоріями дітей, що мають соціально-педагогічні проблеми: діти-інваліди, діти-сироти, діти-правопорушники, діти групи ризику;

– ознайомлення зі змістом та сферами професійної діяльності;

– перетворення набутих теоретичних знань у системі професійних умінь: комунікативних, організаторських, діагностичних, проєктувальних, дидактичних, аналітичних;

– практичне оволодіння професійними функціями: правозахисною, попереджувально-профілактичною, корекційно-реабілітаційною, соціально-виховною, соціально-освітньою;

– розвиток професійно важливих особистісних якостей;

– розвиток науково-дослідницького підходу до вирішення професійних проблем;

– розвиток творчого підходу до виконання професійних обов'язків.

Усі ці цілі певною мірою ставляться перед студентами при проходженні практики будь-якого виду, проте на кожному курсі як провідна висувається тільки одна з них, яка і визначає основні завдання і конкретний зміст даного виду практики. Педагогічна практика носить безперервний характер. На кожному курсі студенти проходять певний вид практики. Таким чином, за час навчання вони охоплюють усі її види.

Вибір бази практики проводиться на основі аналізу виробничих та економічних можливостей організацій та установ з точки зору їх придатності для проведення соціально-педагогічної практики. Також при цьому враховуються перспективи економічного та соціального розвитку соціально-педагогічної роботи, суспільний попит, шляхи постійного покращення підготовки майбутніх фахівців у відповідності з державним стандартом та сучасними вимогами, а також можливостей подальшого працевлаштування.

Вирішення завдань, пов'язаних із формуванням готовності до професійного саморозвитку, здійснюється в процесі практичної діяльності у загальноосвітніх закладах, організаціях і службах соціального

захисту та обслуговування населення, а також з різними клієнтами та групами клієнтів; проведення аналізу та моніторингу стану розвитку об'єктів соціально-педагогічної діяльності, участь в організації та здійсненні соціально-педагогічної, дослідницько-аналітичної, організаційно-управлінської діяльності.

Соціально-педагогічна практика дає можливість оволодіння основами декількох спеціалізацій як бази для успішної адаптації у мінливих соціальних умовах і підвищення свого професійного саморозвитку. Відповідно, студенти повинні не лише оволодіти професійними вміннями в межах однієї обраної спеціалізації, а й спробувати себе в різних видах та галузях соціально-педагогічної діяльності, в роботі з різними категоріями дітей. Для майбутніх соціальних педагогів це дає можливість більш обґрунтовано обрати спеціалізацію на старших курсах і, в той самий час, бути професійно готовими в майбутньому, в разі необхідності, змінити спеціалізацію в межах своєї професії.

Література

1. Абдуллина О.А. / Педагогическая практика студентов: Учебное пособие для студ. пед. ин-тов / О. А. Абдуллина, Н. Н. Загрязкина. – М.: Просвещение, 1989. – 175 с.
2. Галагузова Ю.Н. Социальная педагогика: Практика глазами преподавателей и студентов: Пособие для студ. / Ю. Н. Галагузова, Г. В. Сорвачева, Г. Н. Штинова – М.: Гуманит. изд. центр Владос, 2003. – 224 с.
3. Киселева О. О. Профессионально-педагогическая практика: из опыта работы / О. О. Киселева // Педагогика. – 2001. – № 2. – С. 48-52.
4. Харченко П.В. формування готовності до професійного саморозвитку у майбутнього педагога-музиканта : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Поліна Вагіфівна Харченко. – К, 2004. – 218 с.
5. Штефан Л. Зміст сучасної професійно-педагогічної підготовки соціальних педагогів в Україні / Л. Штефан // Педагогіка та психологія : Збірник наукових праць / За редакцією акад. І. Ф. Прокопенка, чл.-кор. В. І. Лозової. – Харків: ОВС, 2002. – Вип. 23. – 168 с.

О. А. Петрик

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМОРАЗВИТИЯ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ В ПРОЦЕССЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ

Резюме

Анализируются подходы к социально-педагогической практике. Социально-педагогическая практика рассматривается как фактор формирования профессионального саморазвития будущих социальных педагогов. Выделяются составляющие данного вида работы. Описываются условия, способствующие ее эффективности.

Ключевые слова: социально-педагогическая практика, профессиональное саморазвитие, профессиональная подготовка социальных педагогов.

О. О. Petrykei

PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT FORMING OF FUTURE SOCIAL TEACHERS IN THE PEDAGOGICAL PRACTICE

Summary

The article is devoted to analysis of social and pedagogical practice approaches. Social and pedagogical practice is considered as a factor of professional self-development forming of future social teachers. The components of this kind of work are selected. The conditions that further to its effectiveness are also described in this article.

Key words: social and pedagogical practice, professional self-development, professional training of social teachers.

УДК 378

Г. В. Ігнатенко, О. В. Ігнатенко

НАСТУПНІСТЬ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ "ТЕХНОЛОГІЇ"

Стаття присвячена проблемі визначення значення наступності навчання учнів початкової та базової школи в умовах включення їх до проектно-технологічної діяльності. Наведені результати дослідної роботи та їх практичне значення для реалізації наступності в умовах модернізації освітньої галузі "Технології".

Ключові слова: наступність, технологія, проект, проектно-технологічна діяльність.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розбудови національної системи освіти, в основу якої закладено гуманістичний підхід до організації педагогічного процесу, однією із актуальних є проблема забезпечення наступності у навчанні. Сама проблема не є новою і має далекі історичні корені. Так, великий педагог Я. А. Коменський у "Великій дидактиці" зазначав, що процес навчання, як і сама природа потребує поступовості і певного порядку, а усе наступне має спиратися на попереднє. Неабияке значення даній